

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR PEDAGOGIK OCH DIDAKTIK

Att dela makten

- Fyra rektorers syn på elevinflytande i skolan

Josefine Wedel Persson

Examensarbete	15hp
Kurs	Pedagogik med inriktning mot utbildningsledarskap (PDGX61)
Nivå	Grundnivå
År	08/09
Handledare	Bertil Gustafsson
Examinator	Girma Berhanu

Abstract

Examensarbete: 15 hp

Program: Pedagogik och didaktik med inriktning mot utbildningsledarskap (PES)

Nivå: Grundnivå

Handledare: Bertil Gustafsson

Examinator: Girma Berhanu

Nyckelord: demokrati, elevinflytande, kommunikation, ledarskap, rektor

Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka rektorers syn på elevinflytande och uppdraget att verka för demokratiska arbetsformer. Jag ville också undersöka hur rektorerna ser på vilka möjligheter och/eller hinder till elevinflytande som kan finnas och dessutom relationen mellan elevinflytande och det faktum att vi har skoltvång. Utifrån dessa frågeställningar ville jag också försöka ta reda på vilken kompetens och vilka egenskaper lärare kan anses behöva för att arbeta med elevens reella inflytande.

Metod

Som teoretisk utgångspunkt använder jag mig främst av begreppen ”deliberativt samtal” och ”deliberativ demokrati”. Jag intresserar mig därmed speciellt för hur medbestämmande, kompetens, tradition och samtal och kommunikation uppfattas av de intervjuade rektorerna i relation till frågeställningarna. Jag har genomfört fyra intervjuer med rektorer från fyra olika skolor. Samtliga rektorer arbetar mot de tidigare åldrarna, en har ansvar för alla år F-9. Intervjuerna/samtalen har varit av karaktären djupintervju som jag sedan försökt att utifrån en hermeneutisk metod tolka. Svaren har jag sammanställt under sex övergripande rubriker; ledarskap, kommunikation och samtal, tradition och kultur, profession som kompetens och förmågor, trygghet och motivation.

Resultat och slutsats

Begreppet elevinflytande framstår som ett förhållandevis svårgripbart och mångtydigt begrepp. Elevinflytande är beroende av och styrs av flera faktorer som styrdokument, tradition, vilket didaktiskt perspektiv läraren och skolledningen har och inte minst synen på maktrelationer. Det framtonar en dubbelhet i skolan beträffande elevinflytande. Å ena sidan finns en vilja att dela makten med eleverna men å andra sidan finns inte riktigt formerna för det. Många faktorer hindrar och motverkar elevens reella inflytande. Dessa hinder eller faktorer kan vara inställningen till huruvida elever kan eller bör ha inflytande, otrygghet hos läraren, den dolda läroplanen, tradition, kompetens och förmåga hos lärare att leda deliberativa samtal, bristen på möjligheter för rektor att verka som pedagogisk ledare och själva skoltvånget. Kommunikation och samtal är faktorer som för rektorerna är viktiga. Samspelet mellan lärare och elever, tryggheten och kompetens hos läraren har betydelse för hur väl man lyckas ge eleverna ett reellt inflytande eller inte. Slutligen framstår också ledarskapet betydelsefullt. Rektor behöver driva frågan om elevinflytande på ett medvetet och strukturerat sätt. Det krävs en samsyn kring elevinflytande som grundar sig på måldokument och värdegrund.

Innehållsförteckning

1	Inledning och syfte.....	3
2	Styrdokument och litteratur.....	5
	2.1 Skolans styrdokument.....	5
	2.2 Elevinflytande som begrepp.....	5
	2.3 Elevinflytande i skolan idag.....	6
	2.4 Hur elevinflytande kan se ut i praktiken.....	8
	2.5 Den obligatoriska skolan.....	8
	2.6 Den dolda läroplanen.....	10
3	Teori och metod.....	12
	3.1 Teoretisk inramning.....	12
	3.2 Metod.....	13
	3.3 Urval.....	14
	3.4 Reliabilitet och Generaliserbarhet.....	14
	3.5 Validitet.....	15
	3.6 Etiska överväganden.....	15
4	Intervjuer med fyra rektorer.....	16
	4.1 Anne.....	16
	4.2 Björn.....	18
	4.3 Cissi.....	19
	4.4 Diana.....	21
5	Sammanställning av resultat.....	24
	5.1 Ledarskap.....	24
	5.2 Kommunikation och samtal.....	25
	5.3 Tradition och kultur.....	25
	5.4 Profession, kompetens och egenskaper/förmågor hos lärare.....	26
	5.5 Trygghet.....	26
	5.6 Motivation.....	27
6	Diskussion.....	28
	6.1 Ledarskap.....	28
	6.2 Kommunikation och samtal.....	29
	6.3 Tradition och kultur.....	30
	6.4 Trygghet och kompetens.....	30
	6.5 Motivation.....	31
7	Didaktiska slutsatser och reflektioner.....	31
8	Litteraturlista.....	33
	Bilaga 1.....	35

1 Inledning och syfte

Under mina år som lärare har jag funderat mycket på hur jag kan motivera, skapa meningsfullhet, helhet, begriplighet och dessutom ge ansvar och inflytande åt elever. Sedan två år tillbaka arbetar jag som biträdande rektor på en F-6 skola och har blivit mer medveten om skolledarens faktiska betydelse för just elevinflytande. Den enskilda läraren kan visserligen komma långt och arbetslaget kanske ännu längre i att skapa förutsättningar för elevers inflytande, men till sist är detta beroende av ledarens inställning, ledarskap och möjligheter. I skolans styrdokument Lpo 94 (s 16) kan vi också läsa att ”rektor har ansvaret för skolans resultat och har därvid, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att skolans arbetsformer utvecklas så att ett aktivt elevinflytande gynnas”. I skolans styrdokument står också att:

De demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig, skall omfatta alla elever. Elevernas kunskapsmässiga och sociala utveckling förutsätter ett allt större ansvar för det egna arbetet och för skolmiljön, samt att de får ett reellt inflytande på utbildningens utformning. Enligt skollagen åligger det alla som arbetar i skolan att verka för demokratiska arbetsformer (Lpo 94, s 13).

Demokrati är den politiska och mer övergripande beteckningen för inflytande och delaktighet. Demokrati finns med i princip allt som diskuteras kring skola och lärande, inte minst i diskussionen om hur man fostrar barn till att bli demokratiska samhällsmedborgare. I skolans styrdokument och i den allmänna debatten låter detta ofta enkelt och självklart, men hur ser rektorerna på begreppet elevinflytande? Rektor ska enligt Lpo 94 verka för demokratiska arbetsätt i ett system som ofta fortfarande präglas av en traditionell syn på inläring och organisation där läraren, läromedel och lokaler styr val av innehåll och metod och där elevernas inflytande inte alltid får det utrymme som styrdokumentet anger.

Mitt fokus på just rektorerna beror också på att det till viss del saknas forskning och studier om skolledarnas perspektiv och syn på elevinflytande. Dessutom stöter jag ibland på uppfattningen att yngre elever inte klarar att hantera att ha inflytande och man menar att det egentligen bara fungerar för de äldre åldersgrupperna (år 7-9). Då syftar man ofta till att eleverna inte kan vara med och bestämma och likställer därmed inflytande med att få bestämma själv. Denna inställning gör mig ytterligare nyfiken på att undersöka hur rektorer ser på elevinflytande och deras möjligheter och förutsättningar att arbeta för demokratiska arbetsformer även för de yngre åldrarna.

Syftet med uppsatsen är att undersöka rektorers syn på elevinflytande och uppdraget att verka för demokratiska arbetsformer. Utifrån denna frågeställning vill jag speciellt undersöka hur rektorerna ser på vilka möjligheter och/eller hinder till elevinflytande som kan finnas. Jag vill också undersöka relationen mellan elevinflytande och det faktum att vi har skoltvång och vilken kompetens och vilka egenskaper lärare kan anses behöva för att arbeta med elevens reella inflytande. Som teoretisk utgångspunkt använder jag mig främst av begreppen ”deliberativt samtal” och ”deliberativ demokrati”, som innebär att man genom jämställda

samtal ställer olika intressen och argument mot varandra och sedan kommer till en slags consensus, ett sätt att lösa olika problem. I ett tidigt skede då ämnet elevinflytande fastställdes hade jag en vilja om att undersöka elevinflytande på alla tre nivåerna; elev, lärare och rektor. Men jag kom ganska snabbt fram till att det skulle bli för omfattande. Därför avgränsade jag undersökningen till att endast omfatta rektorer. Jag intresserar mig därmed speciellt för hur medbestämmande, kompetens, tradition och samtal och kommunikation uppfattas av de intervjuade rektorerna i relation till frågeställningarna. Att jag valde just rektorerna beror till stor del på att jag själv arbetar som biträdande rektor och att jag i den rollen kunnat se att rektor har stor betydelse för hur väl man tillslut lyckas nå målen.

I följande kapitel kommer en litteraturgenomgång. Först skolans styrdokument och sedan den litteratur jag funnit relevant för studien. Sedan följer teori och metod och nästkommande kapitel innehåller en redogörelse för fyra intervjuer. I det femte kapitlet har jag gjort en sammanställning av intervjuerna och sedan följer en diskussion och slutligen didaktiska slutsatser och reflektioner.

2 Styrdokument och litteratur

I följande kapitel diskuterar jag skolans styrdokument och den vetenskapliga litteratur jag funnit som handlar om elevinflytande.

2.1 Skolans styrdokument

I Läroplanen för den obligatoriska grundskolan (Lpo 94, s 12) står bland annat att:

- Läraren skall utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inläring och för sitt arbete i skolan.
- Se till att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll samt se till att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad.
- Tillsammans med eleverna planera och utvärdera undervisningen.
- Förbereda eleverna för delaktighet och medansvar för de rättigheter och skyldigheter som präglar ett demokratiskt samhälle.
- Läraren skall organisera och genomföra arbetet så att eleven successivt får fler och större självständiga uppgifter och ett ökat eget ansvar.

Läroplanen säger inget om hur det reella elevinflytandet skall ske. Det är upp till den enskilda skolan och läraren att hitta formerna, kravet är att det sker:

Det nya med Lpo 94 var inte den nya lärarrollen utan den nya elevrollen. Den i sin tur kräver ett förändrat agerande av läraren. Effekten blir densamma, en ny lärarroll, men denna nya roll är inte ett mål utan ett medel. Lpo 94 förutsätter en elev som vet varför han/hon går i skolan och vad skolarbetet går ut på. Uppgiften att skapa denna medvetna elev ligger på de vuxna (Nilsson, 1997, s 5).

2.2 Elevinflytande som begrepp

Begreppet elevinflytande är långtifrån något nytt. Redan 1946 krävde skolkommisionen ”fostran för demokrati”, men fortfarande verkar begreppet otydligt (Skolverket 1998). År 1997 fick grundskoleförordningen ett tillägg; nämligen att den närmare utformningen av elevinflytandet i varje grupp skall preciseras i skolans arbetsplan. Barns och ungas rätt till inflytande i skolan tas dessutom upp i FN: s barnkonvention (artikel 12:1): ”Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.” Artikel 12 betraktas idag som en av de största utmaningarna för de länder som skrivit under konventionen. Detta diskuteras i en rapport från Skolverket, Tham (1998).

Berg (2003) för en diskussion om elevinflytande också med utgångspunkt i Lpo 94. Han pekar på de otydliga och komplexa ramarna som elevinflytande väntas äga rum inom. Han

frågar sig vad det faktiskt blir över för eleverna att ha inflytande över. Berg redovisar samtidigt hur skolan genom skolutveckling kan upptäcka och erövra detta tillämpliga men ofta outnyttjade frirum, för elevers bästa.

Danell (2006) diskuterar också läroplanen. Han har under en period följt ett arbetslag i en skola som samtalar om just elevinflytande. Han konstaterar att ämnet är mycket svårgreppbart. Syftet med hans undersökning var att beskriva och utveckla en förståelse för hur elevinflytande konstrueras i kollegiesamtal som utspelas inom ett arbetslag vid en skola. Läroplanens mål visar enligt Danell svaga styrsignaler för hur elevinflytande kan formas. ”Elevinflytande uttrycks som avgränsade områden, objekt eller händelser. Styrdokumentens skrivningar kring elevens lärande används för att klargöra inflytandets gränser” (Danell, 2006).

Enigheten kring pedagogernas ansvar och uppgifter bevaras genom att de undviker att klargöra vad de är överens om, menar Danell. Han antyder att de bakomliggande hindren för att forma den kollektiva innerbördan av elevinflytande bottnar i att arbetslaget har olika uppfattningar om hur elevinflytande skall omsättas i den egna praktiken. De enas kring centrala uttryck när de samtidigt kan bevara den enskildes handlingsutrymme, vilket innebär att elevinflytande framträder i arbetslaget utan att dess innebörd klargörs. Elevinflytande blir ett vagt och mångtydigt begrepp (Danell, 2006, s 94).

Forsberg (2000) skriver på ett liknande sätt om vilken innebörd elevinflytande tillskrivs. Hon konstaterar med utgångspunkt i olika statliga utredningar och styrdokument att det inte är entydigt vad som avses med elevinflytande. Det kan handla om att vara mer eller mindre delaktig i en beslutsprocess. Även Forsberg framhåller att elevinflytande är ett problematiskt begrepp. Hon beskriver också skolkommittén som 1995 tillkallades av regeringen och som skulle ha fokus på elevinflytande. På 1990-talet kom nämligen flera konstateranden om barns bristfälliga inflytande. Man menade att innehållet i skolan skulle ta sin utgångspunkt i elevernas behov, erfarenheter, intressen och deras föreställningar om framtiden. Det framhålls också att lärare och elever tillsammans ska komma fram till hur målen ska nås. Vidare menar Forsberg att det finns en konflikt mellan vad hon kallar den dominerande förståelsen av elevinflytande och skolans kunskapsuppdrag. ”Elevinflytande kan framstå som något av en främmande fågel i skolans värld och att alternativet åtminstone ibland förefaller vara att läraren abdikerar” (Forsberg, 2000, s 144).

Aspán (2005) refererar till Unicef (2001) som menar att tydligheten kring medverkandets gränser är lika väsentligt som själva medverkandet. Det får inte bli så att vuxna avsäger sig makten eller ansvaret. Makten bör delas. När de unga inte har inblick i frågorna eller tillåts reflektera eller är informerade om målen, kan man inte heller kräva ett engagemang, menar man. Inflytande kan ske i olika former för olika åldrar och i olika situationer. Kärnpunkten är att eleverna ser verksamheten som meningsfull, att det som sker har en betydelse och att det egna deltagandet innebär att de kan påverka skeendena.

2.3 Elevinflytande i skolan idag

Det finns idag en del forskning och litteratur om elevinflytande. Främst handlar denna om hur, eller om, elevinflytande sker i skolan. Fokus ligger ofta på det praktiska arbetet i

klassrummet, t ex kring planering, organisation och val av stoff, eller om elever upplever att de får vara med och bestämma eller välja. Skolverket har publicerat flera skrifter där de understryker att elevinflytande är viktigt. Dessa skrifter visar också hur man i skolorna arbetar, eller kan arbeta, för ett ökat elevinflytande.

Flera forskare och utredare menar att elevinflytandet är ringa, trots att begreppet inte är nytt. En rapport från Statens skolverk (Tham1998) visar att eleverna inte upplever att de har något reellt inflytande i den utsträckning som skolverket önskar. Elever tränas inte i reellt inflytande i skolan. Lärare ser inte hur det skulle kunna fungera och tror ofta inte att eleverna klarar att ta det ansvar som krävs för ett verkligt inflytande. Samtidigt skriver skolverket ”det finns ett starkt samband mellan det skolan kan ge eleverna av delaktighet och meningsfullhet och elevernas motivation och kunskapsutveckling” (skolverket 1998). Men i samma skrift konstaterar skolverket också att eleverna vill ha mer inflytande både i val av innehåll och av arbetsätt.

I en rapport från den nationella utvärderingen av grundskolan 2003 kallad ”NU03” om elevers demokratiska kompetens redogör Oscarsson (2005) för hur elever uppfattar det demokratiska uppdraget i läroplanen. Här blir det ännu tydligare att lärarens kompetens är betydelsefull och i förlängningen också skolledarens förmåga att leda just denna utveckling framåt. ”När relationerna är bra mellan lärare och elever och när eleverna får stöd och hjälp av läraren samt upplever att deras åsikter respekteras av läraren, då skapas ett positivt klassrumsklimat. Ett klassrumsklimat som i sin tur främjar bra prestationer och ger positiva demokratieffekter”. (Oscarsson, 2005, s.51) Oscarsson tar stöd från Englund som också menar att det handlar om att kunna skapa diskursiva situationer där en gemensam grund läggs. En grund som samtidigt ger utrymme för och visar på skilda synsätt i en anda av respekt för olika synsätt. Oscarssons resultat visar på att skolan bör satsa mer på att ge eleverna fördjupad och förståelseinriktad kunskap och färdighet i demokrati då detta enligt honom leder till ett starkt stöd för demokratin. Ett bra klassrumsklimat har också betydelse för uppslutningen för demokrati. Han förespråkar mer ”deliberativ demokrati” i skolan, det vill säga undervisningsformer som utgår ifrån och bygger på samtal där olika former av maktutövning och egenintressen får stå tillbaka. Oscarsson skriver vidare att om skolan lyckas fördjupa den deliberativa dimensionen i skolan och i undervisningen, så fördjupas också elevernas demokratiska kompetens och elevernas lärande främjas.

Oscarsson ger förslag på förbättringsåtgärder i skolan framförallt för SO-undervisningen. Bland dessa kan nämnas att eleverna i stor utsträckning bör få välja ett innehåll som intresserar dem. Detta måste dock organiseras inom ramen för en klar målinriktning med förankring i kursplanemålen. Det måste också finnas en fast struktur och fasta arbetsregler. Läraren måste i större utsträckning basera undervisningen på styrdokumentens mål och mindre på egna stoffprioriteringar. Läraren bör också utveckla goda och förtroendefulla relationer med eleverna. Undervisningen bör riktas mot en ”deliberativ didaktik” och lärarna måste i sin tur få positiv respons och fortbildning om mål och betygsriterier. SO-undervisningen bör dessutom ha färre och tydligare kunskapsmål (Oscarsson 2005).

2.4 Hur elevinflytande kan se ut i praktiken

I skolverkets projekt kallat ”Skola i utveckling”, där fyra rapportörer följt 41 skolors arbete med elevinflytande poängterar skolorna i undersökningen att ”eleverna lär för livet och att ett av skolans viktigaste uppdrag är att lära barnen utöva inflytande för att trygga demokratin i framtiden”. Där konstateras också att:

Målet att elevinflytande ska omfatta hela skolan är för de flesta skolor långt borta. Lärare och skolledningspersonal måste ges tid: tid att diskutera mål och gränser, att organisera sitt arbete – i vissa fall så enkla saker som att föra diskussioner i grupp, skriva protokoll, följa upp sina möten och utvärdera verksamheten (Skolverket 1998, s 54).

Hur lärandeprocesser med ett ökat elevinflytande diskuteras av Selberg (2001). Hon har själv stor erfarenhet av att arbeta i skolan och beskriver utförligt hur elevinflytandet kan se ut i praktiken och menar att lärarens förhållningssätt till inflytande har betydelse för elevernas vardag i skolan. Lärarens dialog är viktig, att skapa förutsättningar för inflytande och utveckla kunskapen hos eleverna. Eleven skall vara delaktig i alla steg; ingång, förberedelse för val, val, planering, genomförande, bearbetning och planering av redovisning av lärandet och utvärdering. Lika mycket tid till alla led. Arbetslaget bör vara flexibla med tiden, föra pedagogiska diskussioner, hantera datainsamlingen, samarbeta, kritiskt granska, förstå hur elever analyserar, reflekterar, samarbetar och vara medvetna om och hantera elevernas drivkraft. Läraren leder arbetet, ställer frågor och utmanar eleverna till att fundera över nästa steg. Kommunikation, dialog och diskussion om arbetet måste föras hela tiden, menar Selberg.

När styrdokumenterna tas på allvar ställs stora krav på lärare och rektor. Skolan måste då stimulera eleverna att vara med och dela makten i den obligatoriska skolan. Skolan blir aktiv lyssnare och kommer då att organiseras efter elevernas lärande och inte efter lärarnas tjänster. Eleverna blir medvetna om att de redan äger kunskaper när de diskuterar vad de vet, och de blir medvetna om att det är ny kunskap de ska förvärva i sina frågeställningar och nya antaganden. När eleverna får påverka sitt lärande är det vanligast att de vill arbeta i områden som sträcker sig över många skolämnen. Det leder till att vanliga strukturer i skolans organisation rivs och lärare börjar samarbeta över ämnesgränserna kring elevgrupperna. Därmed öppnas en möjlighet att hitta filosofin med varför vi finns i skolan och därefter söka det ”goda systemet” och de ”goda planerna”, menar Selberg (2001).

Elever måste utmanas och utbildas i att vara med i sitt eget lärande. Man måste hinna bli berörd och involverad för att minnas, skriver Selberg. Lärarna blir de viktigaste ledarna genom lärprocessen. Selberg menar att lusten för lärandet ökar om eleverna får möjlighet att vara med och påverka. Eleverna vill ha mer inflytande över sin situation i skolan inte bara för trivseln utan även för lärandet och kvaliteten (Selberg 2001).

2.5 Den obligatoriska skolan

Möjligheter till elevinflytande måste också ses i relation till det faktum att i Sverige gäller skolplikt och att skolan är obligatorisk. Berg (2003) menar att elevinflytande förväntas äga

rum i en organisation dit eleverna är tvångsmässigt rekryterade och dessutom inom tydliga ramar gällande mål, innehåll och verksamhetsformer. Berg skriver om skolans explicita och implicita uppdrag. Det explicita uppdraget handlar om medborgarfostran. Läraren skall "... organisera och genomföra arbetet så att eleven ... successivt får fler och större självständiga uppgifter och ett ökat eget ansvar..." (Lpo 94, s 12). I timplanen anges ett visst antal timmar för elevens val. Undervisningen syftar enligt det explicita uppdraget till att fördjupa och bredda elevens kunskaper i ett eller flera ämnen.

Det implicita uppdraget innebär enligt Berg istället förvaring: "Barn som är bosatta i landet har skolplikt ... Skolplikten motsvaras av en rätt att få utbildning inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom" (Skollagen 3 kap. 1 §). Detta har också sitt ursprung en tid tillbaka i tiden då båda föräldrarna skulle ut i arbetslivet och barnen måste "förvaras" någonstans. Berg menar att de båda uppdragen, medborgarfostran och förvaring, bör varje skola som organisation förhålla sig till i sitt vardagsarbete. Han knyter an detta resonemang till det offentliga samtalet om skolans värdegrunder. Begreppet värdegrund leder enligt honom tankarna till positiva värden som medborgarfostran. Men likväl är "förvaring" i praktiken en lika verksam värdegrund i skolan och borde därför ges lika stort utrymme i det offentliga samtalet. Förhållandet mellan det explicita och det implicita uppdraget är en förutsättning för att förstå skolans komplexitet, menar Berg. Han skriver om skolkommitténs sammanfattning av Skolverkets undersökningar beträffande elevinflytande:

Ju sämre "betyg" eleverna ger läraren och innehållet i ämnena, desto mindre tycker de att de kan påverka undervisningen och desto mer skulle de vilja kunna det. Undantaget utgör - inte särskilt förvånande - de elever som ger undervisningen det allra sämsta omdömet. De bryr sig inte om att påverka och har förmodligen helt gett upp om skolan (Berg, 2003, s 279).

Med "betyg" menar man troligtvis den bedömning eleverna gör av lärarna eller det omdöme de ger läraren samt innehållet i skolämnena, och gör här jämförelsen med att eleverna ges möjlighet att ge liknande bedömning av lärarna som eleverna i sin tur får från läraren. Berg betonar att skolplikten bör beaktas i större utsträckning och att detta saknas i undersökningar och forskning. Han menar också att elever intar olika roller. Elever som av olika anledningar är mer anpassade till skolans styrsystem beskriver han som medverkare. De är ofta engagerade i elevinflytandefrågor och ser då skola som en rättighet och därigenom också en skyldighet. Andra elever ser skolan som en tvångsinrättning, man deltar men intar ofta endast rollen som deltagare eller till och med endast åskådare i skolan.

En annan författare som diskuterar inflytande, deltagande och tvång i skolan är Aspán (2005). Hennes uppdrag var att följa hur elevinflytande kunde utvecklas och fördjupas i ett skolprojekt kallat "Skolprojekt för ökat elevinflytande". Det var ett samarbete mellan BRIS (Barnens Rätt i Samhället) och en skolområdeschef i Stockholm. Aspán (2005) poängterar att i Lpf 98 finner vi "...ett *nytt* barn som tar ansvar för sig själv och andra, som kan välja, som ständigt tillägnar sig nya kunskaper och kommer till nya insikter - det är ett autonomt barn. Det är ett barn som har 'rätt' att lära" (Aspán, 2005, s 39). Hon menar också att det finns "en

annan sida än den autonoma; det beroende barnet i behov av omsorg vilket är en sida som framkommer genom att barnet gjorts till sin egen individ, mindre knuten till familjen och alltså mer beroende av samhället” (s 39). Hon menar också att man i det så kallade socialkonstruktionistiska perspektivet finner en inte oviktig aspekt; en vilja att ”sammanlänka uppfattningen att barnen är aktörer, som själva formar sin livssituation, med uppfattningen att det finns ramar, strukturer eller system, som begränsar handlingsutrymmet” (Aspán, 2005, s 42).

Aspán poängterar att vi bör betona rätten till utbildning, inte skoltvång, och menar att för att fördjupa inflytande och delaktighet i skolvärlden och förnya arbetet i skolan krävs nya grundantaganden om vad skolan egentligen har för uppgift och uppdrag. Med utgångspunkt i Englundts diskussion om det så kallade deliberativa samtalet och den deliberativa demokratin poängterar hon vikten av den deliberativa demokratin (till skillnad från deltagardemokratin) som också innebär ansvar och konsekvenser.

2.6 Den dolda läroplanen

Begreppet, ”Den dolda läroplanen, DDL” kan enkelt och lite grovt beskrivas som att i skolan lär sig eleverna i första hand att inordna sig i den gällande koden, att sitta still och vänta på sin tur, att underkasta sig makt, att tvingas göra sånt man inte förstår meningen med eller är intresserad av, att undertrycka sina egna erfarenheter, att kontrollera sig motoriskt och verbalt och att arbeta individuellt.

I Statens offentliga utredningar (SOU 1948:27) sägs följande:

En förutsättning för den fria personlighetsdanningen i skolan är en omläggning av undervisningsmetoderna... Den svenska skolan i fråga om metodik bär på ett betungande arv från medeltidens och den gamla ämbetsmannastatens skola. Den förhärskande metoden, åtminstone i de s.k. kunskapsämnen, torde fortfarande vara den med klassundervisning sammanhängande ”frågor och svar” – metoden: läraren frågar eleven svarar. Om denna metod används i måttlig omfattning och i sådana fall, där den motiveras av lärostoffets natur, har den en uppgift att fylla. Hittills har den emellertid varit tämligen allenaordande i svenska skolor, och det är på denna punkt en radikal ändring är önskvärd. Då denna metod förutsätter, att det är läraren som dirigerar lärjungarnas aktivitet, blir denna – lärjungarnas – aktivitet endast halv. Metoden är ägnad att framskapa osjälvständighet, auktoritetstro, passivitet, i värsta fall leda vid skola och arbete överhuvudtaget. Den ger föga möjlighet till initiativ från lärjungens sida, och har föga utrymme för samarbete mellan lärjungarna. Den befördrar inte lusten till fortsatt studiearbete på egen hand. Till sin inre syftning är metoden auktoritär (citater i Gustafsson m.fl.1981, s 290).

Sedan 1948 har det skett förändringar och förbättringar när det gäller elevinflytandet i skolan. Skolan är tillgänglig för alla. Sverige fick en 9-årig grundskola. Ett antal läroplaner har skrivits. Olika metoder har prövats, till exempel ”enskilt arbete” där eleven ska kunna välja själv och arbeta i sin egen takt, ett sätt att individualisera. Kunskapsämnena som religion har fått olika och nya innebörder. Varje elev har en individuell utvecklingsplan. Elevråd, klassråd,

matråd och ämnet ”livsviktigt” har fått plats på schemat och ungdomsfullmäktig inrättats på kommunal nivå. Trots detta visar ändå utredningar och rapporter på att skolan inte når upp till läroplanens mål och intentioner för elevers inflytande.

Författarna till boken *Den dolda läroplanen* (Gustavsson m.fl.1981) konstaterar att varken efter SIA propositionen 1975 eller efter de fem nästkommande åren inträffat någon väsentlig förändring. Formerna har inte förändrats nämnvärt sen folkskolans införande 1842. Folkskolans huvudsakliga uppgift var att uppfostra folket (Gustafsson m.fl.1981).

Jag återkommer här till Forsberg (2000) som tar upp skolkommitténs betänkande om elevinflytande (SOU 1996:22). Skolkommitténs bild av elevinflytande överensstämmer med tidigare studier nämligen att ”eleverna har ett mycket begränsat inflytande” (Forsberg, 2001, s 109). Därför anger regeringen i direktivet att alla elever ska få uppleva delaktighet och gemenskap i alla skolans aktiviteter och inflytande över sin dagliga verksamhet och dessutom, ”kunna känna sig trygga och ha roligt. Arbetet får inte vara enformigt och förutsägbart och innehållet ska vara viktigt, spännande, utmanande och beröra eleverna” (Forsberg, 2000 s 107).

Aspán reflekterar slutligen över om det i praktiken bör finnas mer tid för samtal och då deliberativa samtal som frambringar reflektioner och ställningstagande. Hindren för detta menar Aspán utgörs av bland annat skolans dolda läroplan.

3 Teori och Metod

3.1 Teoretisk inramning

Englund diskuterar den deliberativa demokratin i kapitlet ”Deliberativa samtal i ljuset av deliberativ demokrati” i boken *Deliberativ demokrati* (Englund 2004). Englund menar att deliberativa samtal i utbildning kan vara en rimlig väg till deliberativ demokrati där man poängterar medborgarnas deltagande. Idén om deliberativa samtal och deliberativ kommunikation kommer enligt Englund från minst två olika tanketraditioner, dels en pedagogisk där samtal ses som en komplettering till förmedlingstraditionen och dels den deliberativa demokratin vars rötter man kan finna hos filosoferna John Dewey och Jürgen Habermas. Enligt Habermas ska medborgarna vara självständiga deltagare i en offentlig kommunikationsprocess.

De centrala rättigheterna i den så kallade diskursteoretiska traditionen är just kommunikations- och deltagarrättigheterna och de rättigheter som i sin tur lägger grunden för dessa. Grundtanken med deliberativ demokrati är att komma överens under samtal där deltagande och likaberättigande råder. Jag kommer att hålla mig till begreppet deliberativa samtal eftersom jag finner det direkt relevant i diskussionen om elevinflytande.

Deliberativa samtal innebär enligt Englund (2004, s. 62) samtal;

- a) där skilda synsätt ställs mot varandra och olika argument ges utrymme
- b) som alltid innebär tolerans och respekt för den konkreta andra; det handlar bl.a. om att lära sig lyssna på den andres argument
- c) med inslag av kollektiv viljebildning, dvs. strävan att komma överens eller åtminstone temporära överenskommelser (även om icke-överenskommelse föreligger)
- d) där auktoriteter/traditionella uppfattningar må ifrågasättas
- e) utan direkt lärarledning, dvs. argumentativa samtal för att lösa olika problem respektive belysa olika problem utifrån skilda synvinklar men utan närvaro av läraren

Grundtanken för det deliberativa samtalet innebär att var och en lägger fram sina argument och synsätt och att skillnader mellan synsätt och argument synliggörs. Det måste också innebära att deltagarna strävar efter att komma överens eller i alla fall vara överens över att man inte kan komma överens. Då bör man inse att det behövs nya infallsvinklar som gör att man framöver lyckas hitta nya vägar att lösa problem. Det ställs höga krav på läraren som ska leda samtalet och bestämma eventuellt tema för samtalet, en gemensam grund för diskussion.

Att få möta varandras olika synsätt i en alltmer komplicerad värld kan vara en förutsättning för utveckling och framgång i livet. För att dessa samtal ska fungera krävs en grundsyn på människan som god och social, en person som kan argumentera för sina åsikter och samtidigt genom att ta till sig någon annans åsikter, genom kommunikation, komma till en slags konsensus. Utveckling bör här kunna ske på olika plan, kunskapsmässigt såväl som värdegrundmässigt. Att diskutera kunskaper och värden under deliberativa samtal kan dock innebära svårigheter. Det krävs som Habermas uttrycker det genom Englund (2004, s. 61) ”en egalitär politisk kultur som är fri från alla bildningsprivilegier, en kultur som är intellektuell

på bred front”. Här får skolan en viktig och betydelsefull uppgift. Genom deliberativ pedagogik kan skolan ge möjlighet till eleverna att utveckla sina kommunikativa rättigheter. Det är kanske på ett sådant vis elevinflytande ska ses, genom samtal och kommunikation och på så sätt komma tilltals för att sedan komma överens. Englund (s. 65) menar att skolan ska ses som ”ett offentligt rum där pluralismen har företräde”. Det i sig innebär att olika människor möts med olika värderingar, miljö och uppväxtvillkor.

I anslutning till detta tar Beckman (2003) upp teorier om det kompetenta barnet. Dessa teorier poängterar barns förmåga att resonera om och iakttä sin omgivning. Man ser barn som kompetenta och kunskapssökande. Han tar också upp begreppet etisk kompetens som innebär förmåga att sätta sig in i och ta hänsyn till andras intressen. Etisk kompetens kan anses vara av större vikt än förmåga att bedöma sitt eget bästa eller rationellt tänkande. Beckman framför idén att om barn är underlägsna vuxna i fråga om sak- och intressekompetens (förmåga att se sitt eget behov/intresse) är barn överlägsna i fråga om etisk kompetens. Detta resonemang kan anses stärka argumentet att elever tidigt skall ges reellt inflytande i skolan. Hur skolledare förhåller sig till dessa och liknande argument kommer att behandlas i nästa kapitel.

3.2 Metod

I min undersökning har jag använt mig av intervjuer med fyra rektorer på fyra olika skolor. Jag har valt att fokusera på skolledares/rektors syn och perspektiv. Intervjuerna har varit av karaktären kvalitativa djupintervjuer där vi samtalat om begreppet ”elevinflytande”. Jag har utgått ifrån ett antal övergripande frågor (ca 16 st, se bilaga 1) om elevinflytande som vi samtalat om. Jag ställde inte alla frågor till samtliga rektorer, ibland blev vissa följdfrågor och andra frågor kom vi in på i direkt anslutning till en tidigare fråga. Samtalen har pågått under cirka en timme med respektive rektor. Intervjuerna har jag sedan transkriberat och ställt samman. Jag har försökt att tolka rektorernas svar utifrån en hermeneutisk tolkande metod där jag analyserat de svar jag fått och ställt dessa mot de större övergripande frågorna i uppsatsen.

För analys och tolkning av texter och intervjuer beskriver Kvale (1997) *den hermeneutiska cirkeln*. Det innebär att man utgår ifrån en föreställning av helheten av intervjun. Sedan urskiljs delarna, olika tema och särskilda uttryck ur helheten som i sin tur relateras tillbaka till helheten osv. På så sätt utvecklas och fördjupas förståelsen för begreppen i intervjun. Jag har på detta sätt fått en vidare förståelse för hur rektorerna tolkar själva uppdraget ”elevinflytande och delaktighet”.

En grundtanke inom hermeneutiken är att vi alltid förstår något mot bakgrund av vissa förutsättningar. Vi möter aldrig världen förutsättningslöst (Gilje & Grimen, 2006, s 183). Begreppet ”mening” används både om mänskliga aktiviteter och om resultaten av mänskliga aktiviteter. Karakteristiskt för ”meningsfulla fenomen” (Gilje & Grimen, 2006, s 175) är att de måste tolkas för att kunna förstås. För det mesta blir det inte några problem för dem som är berörda, men ofta kan ett fenomenets mening vara oklar för oss. Detta kräver då speciella ansträngningar och vissa metodologiska angreppssätt för att meningen klart ska komma fram.

Ibland kan meningen vara oklar därför att författaren eller den som talar helt enkelt uttrycker sig oklart. Men inte sällan är det mer fundamentala förhållanden som ligger bakom när vi inte förstår något, som att vi exempelvis inte delar tillräckligt många förutsättningar

med författaren eller talaren för att kunna förstå vad hon eller han vill uttrycka. En del fenomen kan vara sådana att vi aldrig kommer fram till någon klar uppfattning om vilken mening de har. De kan visa sig vara systematiskt mångtydiga eller systematiskt oklara.

Det finns en lång historia när det gäller försöken att klargöra vad förståelse och tolkning är, hur förståelse är möjligt och vilka speciella problem som uppstår vid tolkning av meningsfulla fenomen. Förförståelse, språk, begrepp, trosuppfattningar och personliga erfarenheter, tar varje person med sig in i interaktion med andra och i sina försök att tolka meningsfulla fenomen. Ytterligare en viktig insikt inom hermeneutiken är att meningsfulla fenomen bara är förståeliga i det sammanhang eller den kontext som de förekommer (Gilje & Grimen, 2006).

Syftet med den kvalitativa forskningsintervjun kan vara att beskriva och tolka de teman som förekommer i intervjupersonens livsvärld, i detta fall rektorers syn på och möjligheter för elevinflytande i grundskolan. Jag utgick från intervjuundersökningens sju stadier (Kvale, 1997) när jag planerade, genomförde och analyserade mina intervjuer. Dessa sju stadier är:

- tematisering (syfte och ämne)
- planering
- genomföra intervjun
- utskrift (transkribering)
- verifiering (validitet, reliabilitet, generaliserbarhet)
- analys
- rapportering av resultatet

3.3 Urval

Undersökningen baseras inte på ett representativt urval. Jag fick möjlighet att intervjua fyra rektorer från olika skolor i och utanför Göteborg. Gösta Dahlgren som arbetar med rektorsutbildningen och vid Göteborgs universitet gav mig några namn på personer som arbetar som rektorer i Göteborgsområdet. Jag ville att det skulle vara personer som jag själv inte har eller haft anknytning till. Jag fick positivt svar från två av fyra. Jag hörde mig för hos en kurskamrat och fick på så sätt kontakt med ytterligare en rektor som var intresserad av att ställa upp. Slutligen fick jag kontakt med en rektor som arbetar i en annan del av Sverige och dessutom på en friskola.

Sammansättningen av mina fyra rektorer blev följande; tre kvinnor och en man som varierar i ålder från 40-60 år. De har alla erfarenhet från att ha varit rektorer i cirka 10 år. Av praktiska skäl är två från Göteborgsområdet, men från olika stadsdelar, och en är från en grannkommun. En arbetar i Mellansverige på en friskola. Två arbetar på F-5 respektive F-6 skola, en på F-9 skola men med ansvar för F-5 och en på en F-9 friskola.

3.4 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Validitet kännetecknas av om huruvida man undersöker det man tror att man faktiskt undersöker. Det handlar om trovärdigheten i undersökningen – att man kontrollerar och ifrågasätter sina svar (Kvale, 1997). Jag har undersökt rektorernas syn på elevinflytande, inte

hur det faktiskt förhåller sig på de aktuella skolorna. Jag kan inte utgå ifrån att det i praktiken på skolan förhåller sig på samma sätt som rektorerna beskriver. Jag kan endast förhålla mig till det sagda och försöka finna olika faktorer som faller inom rektorernas uttalade syn på elevinflytande.

Generalisering handlar om att försöka fastställa det vanliga, det typiska, det allmänna. I denna studie förefaller generaliserbarheten vara låg eftersom urvalet endast består av fyra personer. Jag har hela tiden hållit mig till mina övergripande frågor om elevinflytande på samma sätt i intervjuerna så att reliabiliteten, noggrannheten, ska bli så stor som möjligt. Intervjuerna har skett i två fall i rektors rum, en i ett tomt personalrum eftersom det var skollov och en i ett privat hem pga praktiska skäl. Vi har kunnat samtala enskilt utan att bli störda. Jag har varit noggrann och tagit med i princip allt när jag skrivit ut intervjuerna. Under arbetets gång har jag också gått tillbaka och lyssnat på intervjuerna flera gånger.

3.5 Etiska överväganden

Jag behöver som intervjuare vara medveten om att en intervju öppenhet och intimitet kan få personen att avslöja saker som de sen kommer att ångra. Det finns också en risk att intervjuaren genom det nära samspelet riskerar att påverkas av de intervjuade. Jag informerade rektorerna om syftet med intervjun. Arbetet att skriva C-uppsats var för dem känt och ingen verkade tveksam eller ifrågasatte min studie. En av rektorerna har jag träffat vid ett tidigare tillfälle. Samtliga rektorer uttryckte att de tycker att elevinflytande är en viktig och intressant fråga.

”Forskaren har ett vetenskapligt ansvar inför sin profession och sina undersökningspersoner så att ett forskningsprojekt frambringar kunskap som är värd att veta och som är så kontrollerad och verifierad som möjligt.” (Kvale, 1997 s. 112) Jag har i min studie utgått ifrån Vetenskapsrådets forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning om informationskravet, samtyckekravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2005).

4 Intervjuer med fyra rektorer

Den övergripande frågan i samtalen med rektorerna handlade om hur de ser på sin roll när det gäller elevinflytande och på sitt uppdrag att verka för demokratiska arbetsformer. I detta ingick också att undersöka hur de såg på vilka möjligheter och/eller hinder som finns för elevinflytande.

Varje intervju tog ungefär en timma och utskriften blev långa. Den första, som också var den längsta, drygt en timma, blev 13 sidor text. Ibland hamnade vi utanför ämnet, i det rent pedagogiska arbetet med kunskapsämnena där elevers inflytande också finns med. Och ibland intog vi lärarrollen helt konkret. Jag använde bandspelare vilket var en förutsättning för denna typ av djupintervju som också hade karaktären av ett samtal. Intervjuerna transkriberades i stort sett ordagrant. Det var en bra metod för analysarbetet som också gav mig möjlighet att läsa hela intervjun upprepade gånger. När jag transkriberat materialet kunde jag urskilja vissa återkommande teman/frågor. Dessa berörde sådant som ledarskap och inflytande, kompetenser och egenskaper, hinder för elevinflytande och begreppet skoltvång. I nästa kapitel kommer en sammanställning av resultatet i intervjuerna.

Jag har valt att kalla personerna Anne, Björn, Cissi och Diana. Åldern på de fyra rektorerna varierar uppskattningsvis mellan ca 40-60 år. Nedan följer en kort presentation av varje person och en sammanfattning av respektive intervju.

4.1 Anne

Anne är cirka 50 år och arbetar på en F-9 skola i Göteborg. Hon har arbetat på skolan som rektor sedan år 2000, först som biträdande rektor och nu som rektor för F-6. Hon har dessutom arbetat som lärare på skolan och tidigare på en annan skola. Innan hon utbildade sig till lärare arbetade Anne i servicebranschen. Under tiden hon arbetade som lärare utbildade hon sig inom ledarskap och kommunikation eftersom hon saknade det i sin lärargärning. Anne arbetade sedan ett antal år med speciell ledarträning för grupper från olika typer av företag. Hon har påbörjat rektorsutbildningen men pga hög arbetsbelastning inte slutfört den. Under samtalets gång hamnade vi ofta i lärarperspektivet. Det låg för Anne väldigt nära tillhands.

Elevinflytande och demokrati är för Anne något ganska självklart. ”Det ska ju bara finnas med, det är ju självklart.” För Anne innebär det att eleverna i princip ses som lärares arbetskamrater, att eleverna får möjlighet att vara med i allting, planering och utvärdering. Läraren bör enligt henne ställa frågor till eleverna av typen; Hur tycker ni, på vilka olika sätt kan det finnas att lära oss detta tror ni? Däremot ska eleverna inte ansvara för saker de inte är mogna för att göra. ”Men det är inte säkert att jag kan bedöma det förrän jag har provat”, säger hon. Läraren måste pröva, måste ha samtal om medbestämmande. Det är viktigt att diskutera på vilka sätt eleverna skulle vilja arbeta. Läraren får inte vara den mest betydelsefulla personen; det är eleverna som betyder mest. Det tycker Anne att lärare ibland glömmer bort. Detta återkommer hon flera gånger till under vårt samtal. Inflytande handlar om motivation. Eleverna tappar motivationen om de inte får vara med och bestämma, menar Anne: ”Har eleverna inget inflytande blir de inte motiverade.”

Som ledare vill Anne stimulera alla lärare som ”vill något”, lyfta deras idéer. Jag tolkar det som att hon önskar att det fanns fler sådana lärare att stimulera. Vissa lärare har arbetat med och tänker mer på elevernas inflytande och oftast är det lärarna själva som tar initiativet till att prata om elevinflytande, säger Anne och fortsätter med att hon som rektor också har alla möjligheter att föra upp ämnet till diskussion. Samtidigt menar hon att det finns en självklarhet i frågan. Det är lika självklart att barnen ska ha inflytande som det är att vi lärare ska undervisa i alla ämnen.

Anne vill ge eleverna större delaktighet, låta eleverna vara med och påverka och bestämma om saker. ”Vi får dem inte att tända riktigt alltid. Får de större delaktighet, får de vara med och påverka och bestämma saker och ting som är relevanta och har tydliga ramar, t.ex. inom detta kan vi jobba, inom detta kan vi bestämma. Då tror jag man får en fantastisk skola.” Hon menar att eleverna många gånger har fler idéer än vad den vuxne har. Eleverna ska ges möjlighet att få välja hur de ska lära in och sedan föra samtal om de olika inlärningssätten, fortsätter Anne. Sen ska läraren väga för och emot tillsammans med eleverna. Hon tar upp många egna exempel från tiden då hon själv arbetade som lärare.

Som rektor träffar hon elevrådet regelbundet som informerar och lämnar önskemål. Där kan de få nej samtidigt som det är jätte viktigt att stimulera de elever som jobbar för t ex jämlikhet, önskan om fler jämlikhetsdagar, och andra idéer eleverna har. ”Man stöder och är lyhörd för elevernas önskemål. Även om man ibland tycker att det är en liten sak, försöker man göra det genomförbart.” Hon poängterar vikten av att man genomför elevernas idéer och att man sedan utvärderar tillsammans med eleverna. Det är svårt att skriva om hur man ska göra. Det handlar om ett förhållningssätt, menar Anne. Elevinflytande får diskuteras mellan pedagoger på studiedagar, i grupper på kvällar eller vid kvällsutbildning. På skolan har de talat en hel del om hur de kan motivera eleverna. Det är motivationen hos eleverna som är den stora frågan, menar Anne.

Anne kan tydligt se hinder för elevinflytande och menar att hindret ofta är vi själva, vi vuxna som pedagoger. ”Vi är så viktiga i våra egna ögon, så att vi inte ser vad vi är där för.” Detta hinder upplever hon som ganska stort. Hon beskriver läraren som kan känna sig lite utsatt om han eller hon uppfattas för elevtillvänd, en fråga som kan komma upp vid betygssättning. Hon menar att vissa elevgrupper kan ha höga betyg tack vare att läraren lyckas bra i sin undervisning men att andra lärare anser att läraren istället är ”elevtillvänd” och därav ger eleverna högre betyg. Hon uttrycker också en trötthet och ”seghet” i systemet som hon tror gör det svårt att genomföra vissa saker och en stelhet som hindrar lärare att vara flexibla och organisera undervisningen på olika sätt. Att lärare inte alltid är trygga i sig själva och inte vågar släppa kontrollen är också ett hinder. Många lärare känner sig obekväma när de står framför sina kollegor eller skolledare. Anne har en idé att varje lärare minst en gång om året borde stå framför sina lärarkollegor och göra minst två lektionsstarter på en till två minuter och bara visa varandra. På så sätt får man idéer från varandra. En sådan så kallad ”refreshing”, menar hon skulle vara bra för lärarna. Då skapar man också en samhörighet och ett diskussionsunderlag som är värdefullt i klassrummet för eleverna. Genom detta tror hon att lärarna blir mer säkra och vågar släppa kontrollen för att sedan öppna upp för större elevinflytande? Kunskaperna behöver sätta sig i dig, du behöver bli ägare till det.

Anne återkommer under intervjun till begreppet ”refreshing” och att man hela tiden behöver tränas i sitt arbete. Hon antyder att man som lärare inte får tackla av och att hela tiden ha ett kritiskt förhållningssätt när det gäller elevinflytande. Hon säger att lärare behöver ökade kunskaper om hur man fångar uppmärksamheten hos en grupp och behåller koncentrationen hos gruppen. Det har också att göra med hur vi talar, menar hon. Det gäller att vara tydlig: ”Man strukturerar upp ordentligt på tavlan vad målet för lektionen är och sen utvärderar – nådde vi målet eller inte.” Just fingertoppskänslan för vad som behövs ”just nu” är viktig hos läraren, tycker Anne.

Anne tror inte det är betydelsefullt att vi har skoltvång, ”Det är så accepterat och om det inte är något tvång att vara här så skulle eleverna välja att vara här i alla fall”, säger hon. Därför får inte läraren tro att han/hon är den viktigaste personen. Det är eleverna som är de viktiga. I sin roll som rektor ser Anne sin funktion: Att ”öppna dörrarna” för lärarna så de får saker utträttade som är viktiga i klassrummet.

4.2 Björn

Björn som är runt 45 år arbetar på en F-5 skola i en grannkommun till Göteborg. Han har arbetat som rektor sen 1999 och på den nuvarande skolan sen 2002. Han är fritidspedagog i botten med inriktning på barn i behov av särskilt stöd. Rektorsutbildningen och ledarskapsutbildning i GRs regi har han också med sig i sin roll som rektor. Skolan har en så kallad systemteoretisk profil. Björn anser sig vara ”systemteoretisk” i sitt ledarskap och arbetar efter ett systemteoretiskt förhållningssätt. Han utbildar också alla lärarna i systemteori. Systemteorin innebär enligt Björn att olika system påverkar oss och att vi lär oss hela tiden. Det bygger på möten och samtal.

För Björn innebär elevinflytande i första hand att eleven känner delaktighet i sitt lärande, en förståelse för varför de är i skolan och förmåga att påverka sin egen studietid och sitt eget lärande. Han anser att man behöver jobba väldigt mycket med just de här frågorna och med vad det är eleverna kan påverka. Det ändras med åldern, men säger samtidigt att det är viktigt att alla ges möjlighet till inflytande, även förskoleklassbarnen.

En individuell utvecklingsplan, IUP, innebär elevinflytande, menar Björn och vill ha så mycket reflekterande som möjligt, för både lärare-elev och rektor-lärare och lärare-lärare. Det krävs en delaktig ledare som verkligen ser, menar Björn. Verksamheten får inte vara så statisk att det inte går att göra någonting. Björn vill ha så mycket reflektion som möjligt. Samtalen mellan elev och lärare är jätteviktiga, menar han. Han är beroende av kommunikationen med sina pedagoger, att de ger feedback på vad som behövs. Han betonar att tid måste avsättas för pedagogen för reflekterande samtal med eleverna. Han som ledare måste se till att skapa den tiden. Arbetet med IUP och kursplanerna är viktigt, poängterar han.

Skolan har elevråd, klassråd, matråd, och biblioteksråd där barnen är med och påverkar verksamheten, säger Björn:

De har elevskyddsombud som tar upp saker som händer med inne- och utemiljön och som ska kunna påverka det. Det finns inget bättre sätt att ”mäta tempen” på enheten än att prata

med barnen. De talar ju verkligen om vad de tycker och tänker. Då får man bra grepp om hela verksamheten och hur de upplever sina problem.

Han upplever sig själv som systematisk och vill arbeta med en sak i taget och fokusera på vissa bitar åt gången: ”Nu lämnar vi det här. Nu fokuserar vi på det här och så gör vi det bra.” Förra året arbetade personalen med elevinflytande. Han uppmanar gärna lärarna att testa olika sätt och följer upp arbetet efteråt. Allt får ta sin tid. Alla lärare är dock inte helt trygga i sig själva. Björn känner att han behöver jobba med var och en i personalen eftersom alla befinner sig i ”sitt system” där han eller hon påverkas av olika faktorer som ålder, tid i yrket, familj etc.

Björn upplever att kontrollen blivit hårdare och hårdare. Idag ska han rapportera in antal godkända elever i samtliga ämnen i åk 5 till nämnden till exempel, men då behövs ett mätverktyg som han inte riktigt tycker finns idag. Lärarens kontrollbehov är också en faktor. Är du professionell och säker i din roll skulle du kunna vara mycket öppnare och kanske kunna lämna matteboken helt och hållet och ändå vara säker på att de får med sig kunskaperna i alla fall. ” Vi själva sätter upp begränsningar eller hinder, menar Björn. När vi väl kommer till den här mätningen och redovisningen då vill vi ändå visa ett gott resultat och då söker man på nåt sätt den kanske korrekta vägen, säger han.

Björn nämner han också traditionen som styrande och återkommer till tryggheten och säkerheten hos pedagogen. Han uttrycker en önskan om att pedagogen ska gå in i ett klassrum och ta reda på vilka kunskaper det finns i klassrummet och våga använda sig mer av det. Vara säker och trygg i sin profession. När han försöker hitta lösningar på hur man kan lösa upp hindren hänvisar han till sina tankar och sitt systemteoretiska arbetssätt, att man utgår ifrån varje person och i vilket system personen befinner sig i. Detta verkar till stor del genomsyra Björns ledarskap.

Björn menar också att läraren behöver vara lyhörd för elevernas behov, känna sig trygg som pedagog, våga släppa och veta vad man kan släppa. Det handlar om förmåga till medvetenhet om uppdraget, som sedan kan skapa frihet för läraren. Björn behöver lite tid till att fundera över lärarnas kompetens. Men kommer sen fram till att den grundläggande kompetensen för läraren är professionen, tydligheten kring vårt uppdrag, att vara insatt i styrdokumentet och medvetenhet om syftet med uppdraget.

Björn tror inte att skoltvång innebär någon begränsning eller hinder för elevinflytande. Han är övertygad om att man kan skapa väldigt bra elevdemokrati men det måste samtidigt finnas en tydlighet. Vad är det jag kan påverka och vad kan jag inte påverka? ”Så är det ju hela tiden. Är du vuxen så kan du påverka vissa saker och andra saker kan du inte påverka.”

4.3 Cissi

Cissi som är runt 50 år arbetar på en F-5 skola i utkanten av centrala Göteborg. Cissi har arbetat som rektor i elva år varav tio på skolan. Cissi känner sig ganska välutbildad. Hon har en fil.kand. i samhällsvetenskapliga ämnen, lågstadielärarutbildning och ett antal olika kurser på universitet och rektorsutbildningen som avslutning.

Cissi har tänkt väldigt mycket på elevinflytande och relaterar direkt till demokratibegreppet. Elevinflytande är för henne en subjektiv upplevelse både hos eleven och läraren. Hon menar att det finns tydliga skrivningar om elevinflytande. I styrdokument och planer så lyfter man demokratin som ideal och idé och så förutsätter man att alla ska ha ett inflytande. Sen är det upp till dem som ska arbeta med detta att tolka vad som menas säger hon och tror att de flesta tolkar det ganska personligt som att: ”Demokrati betyder att jag får säga och göra precis som jag vill och då får jag vara med och då mår jag bra och då blir det som jag vill.” Men detta är varken elevinflytande eller personalinflytande menar hon. I ett demokratiskt samhälle kan det inte heller vara så utan det är hela tiden kopplat till ramar som ekonomi och ekonomiska förutsättningar, faktiska resurser som lokaler och auktoriteternas idéer om vad som är möjligt. En massa sådana begränsningar, menar hon och fortsätter: ”Man behöver vara ganska taggad för att hantera detta på ett bra sätt.” Inflytande är också kopplat till ansvar och hur man ska arbeta med det kräver mycket eftertanke. Cissi tycker att väldigt många både vuxna och barn har en ganska utvecklad syn på inflytande.

Hon säger att skillnaden mellan demokrati och diktatur är hårfin. ”Kan en diktatur genom att styra och manipulera människor mot vad de tror att de vill så är det lika mycket demokrati.” Cissi poängterar vikten av att det finns ledare och att de sätter ramar och gränser. Ledaren ska hålla fast vid sin ståndpunkt. Ju tydligare ledare man har desto större blir frirummet där under att relatera till. Inflytandet blir tydligare om man har en tydlig ledare. Det mesta kan eleven uppleva sig ha inflytande över, säger hon. Läraren kan öppna upp för eleverna att ha inflytande. ”Läraren har målen i kursplanen och kan gå ut till eleverna och få tag i en tråd som klassen är intresserad av. Sen kan läraren säga till eleverna, ”Nu ska du/ni jobba med de här målen eller, vad vill ni veta om detta? Hur vill ni jobba med detta? Vad tycker ni skulle vara spännande?” Sen kan de göra ett tema som exakt passar in på de målen från vilket ämne som helst.” Cissi menar att läraren har stora möjligheter att anpassa sitt arbetsområde till eleverna för att stärka motivationen för eleverna om det är det man vill. Elevinflytande hänger ihop med motivation, säger hon. Eleverna tycker det är roligt om de kan påverka. Sen finns det ett gäng elever som inte har jättemycket idéer själva och då måste de ha en meny.

Cissi har tröttnat på sin tidigare inställning till hur hon skulle vilja att det var och försökt att hitta en annan ingång till att höja den pedagogiska nivån. De senaste tre åren har skolan ägnat åt kursplanerna i SO och NO för att få en annan ingång. De diskuterar strävansmålen. Det höjer nivån lite, tycker hon och hoppas på att undervisning läggs upp på ett annat sätt. Att den läggs upp efter målen och på ett sätt som gör att man kan få tag på stämningar hos eleven som man sedan utgår ifrån. Skolledaren kan också skapa forum och mönster och försöka visa på sätt att arbeta. Rektor kan också stödja elevråd på olika sätt, t ex genom att ge dem en egen budget.

På frågan om vilka hinder hon ser för ökat elevinflytande svarar hon: ”Hinder är ju ramarna, ekonomi, lokaler, andra auktoriteter som sätter målen och styr innehållet på vissa sätt genom budgetmål osv.” Sen finns det ju naturligtvis vuxna i skolan som kan ha intressen av att styra själva pga att de är dem de är, pga att skolan finns i en tradition där man lägger upp allt lärande på ett visst sätt, pga av att den individuella starka motivationen eller

inflytandet begränsas av att du ska dela ditt utrymme med många. Det krävs att man kompromissar. ” Men de största hindren är nog ändå idéer och vanor, attityder och traditioner, säger hon. Läraren vill styra själv och inte riktigt kanske ge, alltså prövar att ge förtroendet med väldigt klara, tydliga ramar. ”Det gäller att ha ramarna men inom dem så kan du göra väldigt mycket. Men då är ju krukset att våga det? Jag tror, det är ganska krasst. Jag tror att det är begåvning och kunskap. Hos den vuxne är det det. Om du har ett utvecklat demokratitänkande så kan du göra ganska mycket.” Om du har en grund eller outvecklad uppfattning då tenderar det att bli ett hinder för elevinflytande, menar Cissi.

Läraren bör vara en person fylld av liv och intresse med mottaglighet och empati. ”Läraren måste vara en människa som är intresserad av vad eleverna vill.” Sen behövs nog också engagemang, kreativitet och glädje, tror hon. ”Det finns en lust i att samspela med en grupp så att det blir något av det och att vara mottaglig, kunna göra verklighet av saker. Du kan inte vara för beroende av strukturer och former utan du måste skapa dina egna hela tiden.

Cissi framhåller att det är lättare för en lärare att arbeta målstyrt när man utbildat sig efter Lpo 94. De lärarna är mer inriktade på att lägga upp sin undervisning efter målen. Men när de kommer ut krockar de med den väldigt starka kulturen (bla den dolda läroplanen) och då kan det bli svårt att leva upp till målet elevinflytande. Man anammar skolkulturen väldigt snabbt och fastnar där. Vissa frigör sig och vissa gör det inte. Det handlar mycket om att man har lärt sig ett sätt att tänka på. Lärare som är utbildade under tiden denna läroplanen funnits har en annan relation till det här med att jobba utefter målen. De som tillhör hennes egen generation är mer beroende av fasta strukturer, tror hon.

Cissi ser skolan som en samhällsinstitution. Ett samhälle håller sig med skola därför att vi behöver utbildade medborgare och i det perspektivet ska man också se skolplikten. Det behövs medborgare med olika kompetenser, fortsätter Cissi. Det finns en demokratispekt som ligger vid sidan av det här samhällsintresset. Hon tror att de flesta medborgare och även lärare ser att alla ska ha rätt att gå i skolan. Samtidigt ser inte alla att det är samhället som tillhandahåller skolorna för att samhället behöver skolorna. Cissi menar att ett demokratiskt samhälle måste hela tiden vinna demokratin och individerna, ”Om samhället ska bestå måste man förstå att det finns en ömsesidighet mellan skyldigheten och inflytande. Människan måste överleva och så fort de sluter ihop sig i grupper så har du den här balansen mellan tvång och frihet.” Detta tror Cissi är livets villkor. ”Inflytande är ett så otroligt civiliserat begrepp. Vad är det egentligen?” Frågar Cissi.

4.4 Diana

Diana som är runt 60 år arbetar på en F-9 friskola i Mellansverige. Hon har arbetat på skolan sen den startade 1996. Hon är från början utbildad förskollärare och fick tidigt en ledarroll vilket för henne föll sig naturligt. Hon har studerat administration inom barnomsorgen och därefter den statliga rektorsutbildningen.

Diana poängterar klart och tydligt att eleverna ska ha inflytande eftersom det är deras liv vi formar, deras verklighet. Utan elevernas inflytande faller det platt, säger hon med eftertryck. Det måste vara fullt ut. Det står klart och tydligt i läroplanen. Det är bara att följa det egentligen, säger Diana och fortsätter. ”Om man säger till en elev att det här ska du lära

dig för det står i läroplanen, det vet jag. Det struntar väl de i. Man kan inte gå den vägen utan man måste tro på det i sitt innersta att det här betyder något och för att jag ska veta som rektor eller lärare måste jag ta reda på hur eleverna ser på det.” Diana vidhåller att man måste prata med eleverna om begreppen. Då får man mycket tips och idéer om hur man kan göra? Vad är möjligt? Lärare och rektor vet ramarna. Här inom ska vi hålla oss. Vi vet vad, men barnen måste få tala om hur. Där kommer deras inflytande in, poängterar Diana. Har man inflytande lär man sig, menar hon. ”Tänk själv, om det är nån som talar om för dig vad du ska göra inte är det kul.” Motivation är en stark faktor.

Diana menar att kärnfrågan är hur man skall få tiden att räcka till? De flesta värnar så mycket om den ”barnfria” tiden så det blir på bekostnad av barnens tid. Man måste vända på det och tänka. ”Jag har utbildat mig för jag tror att jag kan göra nåt bra för barn. Jag tror att jag kan hjälpa dem på vägen. Då måste jag vara med dem. Jag kan inte göra det på min kammare. Jag måste vara med dem hela tiden. Och det är tröttsamt, jättekämpigt men så givande och det finns inget alternativ som jag ser det. För är man inte med dem då blir det ännu mer tröttsamt när man ska fånga upp dem. Är man med och låter dem vara med i processen hela tiden så gör man det tillsammans.” Lärarna på skolan har därför förhållandevis lite planeringstid. Det mesta arbetet ska planeras tillsammans med eleverna, säger Diana. Elevinflytande och tanken att läraren ska lägga mycket av sin tid tillsammans med eleverna tas upp redan vid anställningsintervjun. ”Det är rektor som anger tonen, så är det”, poängterar hon.

På skolan har det utarbetats en ”cirkel” där alla områden/förmågor finns representerade och som målen i kursplanerna sedan vävs in i. Alla elever och lärare planerar och utvärderar arbetet gemensamt. Alla har en egen planeringsbok/loggbok. Längst bak sitter IUPn. Allt kopplas till styrdokument och skolans pedagogiskt utarbetade cirkel, förklarar Diana. På skolan utgår man ifrån eleverna. ”Då känner de att även om det inte blir precis som de vill så har man ändå varit med i processen”, poängterar hon. Eleverna kan vårt processande. ”Allting går till på det här viset. ”Vi lämnar dem inte, vi kör inte över dem.”

Eleverna och rektor beslutar om nästan allting, viktiga saker och eftersom rektor är med i elevrådet kan beslut fattas på en gång. ”Det är jag och barnen, häftig känsla.” Diana har prövat olika modeller för elevrådet och kommit fram till att hela skolan bör vara representerade samtidigt annars splittras skolan och det blir ensidiga frågor. ”Man får använda sitt pedagogiska. En duktig pedagog ’lurar’ barnen dit man vill. Det finns alltid någon som tycker som rektorn och så finns det dem som tycker något annat. Då diskuterar man. Alla idéer får komma upp. Kan vi fatta ett beslut? Nej det kan vi kanske inte den här gången. De går tillbaka till sina klasser och berättar om samtalet och de tar upp det med lärarna.”

Diana menar att egentligen finns inga hinder eller begränsningar för elevinflytande. Men efter en liten stund lyckas jag få fram att hon tror att det är medvetenheten, vår egen inställning som kan vara ett hinder. ”Hur medvetna är vi om hur viktigt det är? Det står att vi ska ge eleverna inflytande men det räcker inte. Vi måste göra det till vårt, hur gör jag? Hur känner jag mig bekväm”? Diana menar att idag är barn så medvetna. De vet sitt värde. ”De fostras till att få ta ansvar tidigt och så kommer de till skolan och så tar vi bort det.” Skolledaren måste driva det, aldrig släppa. Vi är aldrig färdiga, säger hon.

För Diana börjar allting med synen på lärande och på människor. Man måste jobba med sig själv, menar hon och sammanfattar vilka egenskaper en lärare behöver med följande ord; ett öppet sinne, inte vara prestige bunden, tycka väldigt mycket om barn, flexibel, inte tycka att det alltid måste bli hundra procent rätt i allting och slutligen kunna "välja" sina strider. En lärare behöver vara behörig som lärare och kunna sitt yrke. Då kan man ta ut svängarna då är man trygg, tycker hon. Men det räcker inte att man är ämnesbehörig man måste ha de andra förmågorna också, menar Diana. "Man måste veta vem man är. Det här är min styrka jag använder mig av det."

"Tänk om man fick säga till barnen att de inte behöver komma till skolan", fantiserar hon. "Bara ni som vill får komma?" Det skulle vara jättespännande, anser Diana. Hon skulle vilja utmana barnen med det. Det är ju någonting som lockar, menar hon, oftast kompisar men det kanske finns annat också. Det vill Diana ta reda på. Hon låter eleverna svara på en enkät där hon tar reda på hur eleverna har det i skolan. I den enkäten skulle Diana vilja ta in frågan om skolplikten, med eleverna.

5 Sammanställning av intervjuerna

I följande kapitel gör jag en sammanställning av resultatet från intervjuerna med rektorerna. Jag var inte runt i skolorna och observerade verksamheten vilket jag nu i efterhand blivit mer nyfiken på. Därför kan denna analys endast behandla rektorernas egna uppfattningar. Det kan förstås se annorlunda ut i praktiken. Under processens gång har jag utifrån de fyra intervjuerna kunnat urskilja några gemensamma teman/faktorer nämligen:

- Ledarskap
- Kommunikation och samtal
- Tradition och kultur
- Profession som kompetens och förmågor
- Trygghet
- Motivation

Dessa faktorer/ämnen återkom ofta under tiden då jag läste och lyssnade igenom intervjuerna. Alla områdena hänger tätt samman men jag försöker ändå förtydliga genom att dela upp dem i rubriker/områden.

5.1 Ledarskap

Rektors ledarskap och syn på elevinflytande är en viktig faktor för elevers reella inflytande. Rektorerna anser sig ha förhållandevis stora möjligheter att arbeta med elevernas inflytande. Anne vill till exempel stimulera alla lärare som vill något - lyfta deras idéer, öppna ”dörrarna”. Rektor har möjlighet att föra upp ämnet till samtal och diskussion bland personalen. Elevinflytande handlar också om förhållningssätt vilket kan vara svårt att beskriva rent konkret under samtalet. Ledaren behöver vara delaktig, en person som ser och som kan skapa förutsättningar. Ledaren måste sätta gränser och ramar. Ledaren ska också hålla fast vid sin ståndpunkt, sin linje för att skapa tydlighet. Som Diana hävdar ”Det är rektor som anger tonen”. Cissi har till exempel prövat en annan ingång till uppdraget genom att låta lärarna diskutera kursplanemålen i NO och SO. Samtliga rektorer nämner också elevrådet som en del i elevinflytandeprocessen. Elevrådet kan få en egen budget. Det blir också viktigt att försöka genomföra elevrådets idéer. Skolledaren måste driva frågan, aldrig släppa den, hävdar Diana.

Rektorerna har också idéer om hur lärare rent praktiskt kan göra i klassrummet. Samtalen om medbestämmande med eleverna är viktiga. Att bygga en relation, att lyssna, vara lyhörd att fånga upp intresseområden och behov, en tråd som läraren sen utgår ifrån när man planerar undervisningen. En av rektorerna poängterar mer samtalen med eleverna och arbetet med individuell utvecklingsplan som elevinflytande. Rektorerna upplever att det ibland finns en otrygghet hos lärare både personligt och professionellt som gör att man inte vågar släppa kontrollen och bjuda in eleverna till mer inflytande i undervisningen. Anne menar att det är eleven som ska stå i fokus. Eleven är den viktigaste personen. Det finns lärare menar hon som ibland glömmer bort att det är eleven som är den viktigaste personen. Diana relaterar till planeringstid. Det finns lärare som värnar så mycket om sin så kallade barnfria tid att det blir på bekostnad av barnens tid. Därför tar hon upp det redan vid anställningsintervjuer. Björn tar

ansvar för att skapa förutsättningar och tid för t ex reflekterande samtal. Elevinflytande får diskuteras mellan pedagoger på studiedagar, i grupper på kvällar eller vid kvällsutbildning, säger Anne.

5.2 Kommunikation och samtal

Kommunikation och samtal på olika nivåer är ett genomgående område för alla fyra rektorerna, både mellan lärare och elev men också mellan lärare och lärare. Alla är överens om att det handlar om att samtal med eleverna om vad och hur elevinflytande kan gå till är grundläggande. Man betonar inte lika mycket kommunikationen mellan rektor och lärare eller rektor och elev när det gäller elevinflytande. På alla fyra skolorna har man på något sätt tagit upp frågan och upplever att elevinflytande är svårt att hantera och att man inte alltid lever upp till läroplanens mål. Samtidigt vill man gärna se elevinflytande som självklart och nästan självgående.

Kommunikation handlar också om att lyssna, vara lyhörd för stämningar och behov. På Dianas skola använder eleverna individuell planeringsbok/loggbok, ett gemensamt men ändå individuellt planerande för skolarbetet. Björn poängterar vikten av reflekterande samtal med eleverna i samband med utvecklingssamtal. Han är också beroende av kommunikationen med sina pedagoger, att de ger feedback på vad som behövs. Diana tar upp ämnet i samband med anställningsintervjun.

Samtliga skolor har elevråd. Diana betonar närvaron av just rektor på elevråd för att där kunna tillsammans med eleverna diskutera aktuella frågor och fatta beslut. Anne poängterar vikten av att genomföra elevernas idéer och att man sedan utvärderar tillsammans med eleverna. Även om det kan för de vuxna ses som en liten sak. Det finns inget bättre sätt att ”mäta tempen” på enheten än att prata med barnen, säger Björn. Diana vidhåller att man måste prata med eleverna om begreppen. Då får man mycket tips och idéer om hur man kan göra.

5.3 Tradition och kultur

Anne uttrycker trötthet över en seghet och tröghet i skolan. Troligtvis hänger detta samman med tradition och kultur. Cissi menar att de ”nya” lärarna (utbildade efter Lpo 94) som är inriktade på att lägga upp undervisningen efter målen krockar när de kommer ut med den starka traditionen och kulturen i skolan. Jag tolkar det som att hon menar den sk förmedlingspedagogiken där ofta läromedel styr undervisningen i stället för elevens frågor, behov och förutsättningar. Det som också faller under den så kallade, dolda läroplanen, DDL. Av tradition har inte elevinflytandet fått så stor plats i undervisningen. Det krävs mycket, framförallt säkerhet av en lärare att bryta mot tradition och kultur. Det är lättare att följa strömmen, traditionen och göra som man alltid gjort, att följa boken som anses vara den ”rätta” vägen. Då blir man inte lika lätt ifrågasatt av andra lärare eller föräldrar.

Under denna rubrik väljer jag också att ta upp skoltvånget eftersom jag finner att rektorerna inte direkt reflekterade så mycket runt det. Man ser inte skoltvång som något hinder för elevinflytande eller att det skulle vara något problem. Att vi ska gå i skolan ser man snarare som en rättighet och att eleverna nog gärna kommer till skolan i alla fall. Det handlar

om att vi lever i ett civiliserat samhälle där man kompromissar, vissa saker kan vi påverka och vissa kan vi inte påverka. Ett samhälle behöver utbildade medborgare, därför finns skolan, säger Cissi.

5.4 Profession, kompetens och egenskaper/förmågor hos lärare

Anne menar att det är lika självklart att eleverna ska ha inflytande över undervisningen som att lärare ska undervisa i skolämnen. Men riktigt så enkelt är det till synes inte. Underförstått tror jag att rektorerna inser hur komplicerat det kan vara att få till ett reellt inflytande för eleverna. De är ganska överens om att medvetenheten kring vårt uppdrag är viktig och att en examen i lärarutbildning är grundläggande. Björn tillägger också medvetenheten kring syftet med uppdraget. Läraren behöver också vara insatt i skolans styrdokument. Anne menar att kunskaperna måste sätta sig i dig, du behöver bli ägare till dem. Läraren behöver också kunna fånga en grupp och vara tydlig när man talar till eleverna. Diana menar att man måste tro på det i sitt innersta.

När vi kommer till lärares egenskaper eller förmåga att leva upp till vårt uppdrag för elevinflytande blir det lite klurigt och nästan lite känsligt. Men efter en stund framtonar förhållandevis många exempel på vad rektorerna ändå tror lärare behöver förutom sin kompetens/profession nämligen, att vara lyhörd, ha en stor respekt för sina medmänniskor oavsett ålder, vara flexibel, noggrann, samarbetsvillig, kreativ, ha ett öppet sinne, inte vara prestige bunden, tycka väldigt mycket om barn, auktoritet och pondus.

Lärares förhållningssätt bör också präglas av mottaglighet, empati, liv och intresse. ”Det måste vara en levande människa som är intresserad av vad eleverna vill, säger Cissi” Hon är troligtvis ute efter engagemang och nämner också att det måste finnas känsla av lust och glädje för sitt arbete och för eleverna.

5.5 Trygghet

Trygghet hör nära ihop med kompetens, egenskaper och förmågor. Alla rektorerna nämner just otryggheten hos pedagogen som ett hinder för att nå målen med elevinflytande. Är man inte trygg som pedagog i sin profession har man svårt att släppa kontrollen och framförallt veta vad man kan släppa kontrollen över och bjuda in eleverna att få ett reellt inflytande över sin skolgång. Rektorerna uttrycker en önskan om att fler vågade utgå i större utsträckning från elevernas idéer och intressen, fånga upp det som finns hos elevgruppen och koppla det till målen. Nyckeln tycks vara tryggheten, säkerheten och professionen hos pedagogen. Även att vara trygg i sig själv menar rektorerna är en förutsättning för framgång som lärare. Det räcker inte med den pedagogiska tryggheten utan att vara trygg som människa är också viktigt hos en lärare. Kanske dessa båda hör ihop?

5.6 Motivation

De tre kvinnliga rektorerna tar upp just motivation i relation till elevinflytande. Elevinflytande skapar högre motivation hos eleverna. Eleverna tappar motivationen om de inte får vara med och bestämma. Anne menar att vi inte riktigt får eleverna att "tända". Det kan vi få menar hon om vi låter dem vara med och bestämma men då krävs tydliga ramar. Läraren behöver också förmågan att fånga en grupp och få eleverna att hålla koncentrationen. Cissi menar att läraren har stora möjligheter att anpassa arbetsområden till eleverna för att stärka motivationen för eleverna om det är det man vill. För att få eleverna motiverade räcker det inte med att tala om vad som står i läroplanen utan man måste visa att man tror på det som står i sitt innersta och måste också ta reda på hur eleverna ser på saker, säger Diana. Jag tolkar det som ett engagemang och en lyhördhet hos pedagoger. Hon kopplar också elevinflytandet till inläring. "Har man inflytande lär man sig." För rektor är det viktigt att stimulera de elever som vill något, till exempel förslag från elevrådet om olika aktiviteter. Visa eleverna att det går att påverka. Björn relaterar mer till elevens möjlighet att påverka sin skolgång och skolans sätt att möta elevens behov och förutsättningar för att nå målen, främst genom reflekterande samtal mellan elev och pedagog. Jag uppfattar det inte som att han nämner motivation på samma sätt.

6 Diskussion

Elevinflytande framstår som ett ganska svårgripbart och mångtydigt begrepp. Elevinflytande är beroende av och styrs av flera faktorer som styrdokument, tradition, vilket didaktiskt perspektiv läraren och skolledningen har och inte minst synen på maktrelationer. Jag kan i litteraturen och i styrdokument skönja en röd tråd där man ser elevernas inflytande som viktigt för barnens utveckling till demokratiska medborgare, för att få dem att kunna verka i samhället på lika villkor och för att kunna ta ansvar för sin egen utveckling. Den kritik mot dagens skola som förs fram i litteraturen visar på att skolan behöver föra fördjupade samtal om sitt uppdrag och synliggöra för eleverna varför de ska gå i skolan och vad de ska göra där, alltså att föra didaktiska diskussioner (Oscarsson 2003 och Danell 2006). I styrdokument betonas målet att eleverna ska ha inflytande över både organisation, innehåll och metoder (Lpo 94). Det framställs inte tydligt eller klart definierat i styrdokumentet vad man verkligen menar ska ske beträffande elevinflytande i praktiken. Detta vittnar forskare som Danell (2006), Berg (2003) och Forsberg (2000) om.

Jag tror det handlar mycket om att kunna reflektera runt elevinflytande både tillsammans med eleverna men också pedagoger emellan. Många gånger avsätts inte tid för detta. Att prioritera tid för reflektion om elevinflytande kanske blir svårt just på grund av att man finner ämnet svårt att definiera (Danell, 2006). Och för att det kan bli en känslig fråga som handlar om maktrelationerna i skolan.

Jag väljer att här också referera till Gilje och Grimens (2006) resonemang om meningsfulla fenomen som måste tolkas för att kunna förstås. Ett fenomenets mening kan vara oklar för oss och då krävs speciella ansträngningar och vissa metodologiska angreppssätt och i fallet med elevinflytande rent av pedagogiska och didaktiska angreppssätt för att meningen klart ska framgå. Nedan följer reflektioner och diskussion om de teman som jag redogjorde för i sammanställningen av resultaten.

6.1 Ledarskap

Skolledarnas roll kommer tyvärr inte riktigt fram i litteraturen om elevinflytande. Däremot finner jag ett intresse för hur elevinflytande kan se ut rent praktiskt i skolan (Selberg, 2001) samtidigt som flera forskare som Danell (2006) och Forsberg (2000) och rapporter från Skolverket (1999) och NU03 visar att elevinflytandet generellt är förhållandevis lågt. Eleverna görs kanske inte medvetna om på vilka sätt de faktiskt har inflytande. Det verkar finnas en skillnad mellan skolverkets intentioner och den situation som faktiskt råder i praktiken. För att råda bot på denna situation förespråkar flera författare (Englund, 2004, Aspán, 2005 Oscarsson, 2004) en ökad deliberativ demokrati med deliberativa samtal i skolan. Englund förespråkar en deliberativ demokrati i skolan med undervisningsformer som utgår ifrån och bygger på samtal där olika former av maktutövning och egenintressen får stå tillbaka. En av rektorerna poängterar också flera gånger att läraren behöver i större utsträckning inse att eleven är den viktiga personen framför sig själv.

Generellt uppfattar jag det som att elevinflytande är en viktig fråga för rektorerna, även om de också uttrycker att begreppet är komplext och ganska svårhanterligt i en verksamhet

som skolan. Många faktorer påverkar som synen, möjligheterna och förutsättningarna för elevinflytande som ekonomi, lokaler, personal, kompetens, styrdokument och inte minst tryggheten, säkerheten och värdegrunden hos både pedagoger och rektor. Rektors pedagogiska ledarskap blir viktigt för att skapa utrymme för pedagogiska diskussioner för skolans personal. Uppgiften för rektor blir också att forma skolans gemensamma linje, att klargöra vad inflytande som begrepp står för och att ta styrdokument och inte minst eleverna på allvar. Inflytandet blir tydligare om man har en tydlig ledare, menar en rektor. ”Rektor bör ange tonen” som en annan av rektorerna uttryckte det.

6.2 Kommunikation och samtal

I intervjuerna med rektorerna kunde jag uppfatta en strävan och önskan efter deliberativa samtal och deliberativ demokrati i undervisningen. Rektorerna poängterar samtal och kommunikation men det kräver i sin tur också ett aktivt lyssnande till eleverna för att de ska känna delaktighet och medbestämmande. Det handlar mycket om att faktiskt lyssna till vad eleverna egentligen säger. Rektorerna uttrycker en önskan om att lärarna mer ska fånga upp stämningar, intressen och behov och att våga ”släppa”. I styrdokument och hos forskare som Beckman (2003) beskrivs barn som kompetenta att faktiskt förstå sin egen situation. Däremot är tydliga ramar och förståelse för och förtrogenheten med uppdraget hos läraren avgörande för om och hur det ska fungera på ett framgångsrikt sätt. Då stämmer ett deliberativt förhållningssätt som Englund (2004) mfl förespråkar, väl med att skapa möjlighet för ett ökat inflytande för eleverna där de så småningom också själva kan få möjlighet att se att de har ett reellt inflytande på sitt lärande i skolan.

Skolan ska spegla och hantera vårt mångkulturella samhälle där olika synsätt och argument bör blottläggas. Svårigheterna blir att låta alla komma till tals på lika villkor. Risker finns naturligtvis att introverta personer inte hörs och dominant akademiker tar över och styr. Det blir samtalsledarens, för skolans del läraren eller rektorns, uppgift att vara medveten om. Lärare och rektorer behöver i större utsträckning höja kompetensen när det gäller att kunna leda samtal. Det kan också vara en poäng med att genom deliberativa samtal tydliggöra att ingen har de rätta svaren; det handlar om att hela tiden komma överens för att gruppen/samhället ska utvecklas och hitta nya lösningar på olika problem.

Deliberativ demokrati sammankopplas främst med det kollektiva inflytandet, att komma överens. Men jag tror också att deliberativ demokrati lär människor att kommunicera, argumentera och samtala. Jag är också övertygad om att enskilda/reflekterande samtal, framförallt utvecklingssamtal, kan föras på ett mer utvecklande sätt för alla parter som ingår; elev, lärare och föräldrar. Man lär sig ta ställning och får sina ställningstaganden ifrågasatta och prövade. Man får också möjlighet att säga vad man tycker och tänker själv. Förhoppningsvis blir eleven så småningom än mer aktiv i och tar ansvar för dessa samtal och därmed kan elevens individuella inflytande öka. Aspán (2005) efterlyser också mer tid för samtal som sen kan leda till reflektioner.

6.3 Tradition och kultur

Berg (2003) tar upp det explicita och det implicita uppdragen och menar att de behöver diskuteras mer i skolan idag och därigenom öka medvetenheten om det frirum som faktiskt finns. Med bakgrund av det kan den deliberativa demokratin ges utrymme, erbjuda en motkraft till vad den dolda läroplanen (DDL) erbjuder. Lpo 94 erbjuder trots allt möjligheten att lägga upp undervisningen på många olika sätt. Det är upp till skolan, lärarna och eleverna. Ändå tycks många lärare (som utbildats för den målrelaterade skolan) som en rektor nämner, krocka med den starka traditionen och kulturen och får svårt att hålla fast vid sin pedagogiska uppfattning och övertygelse från studietiden. Men säger samtidigt att ”ju tydligare ledare man har desto större blir frirummet där under att relatera till”.

I en ”skola för alla” värd namnet har vi fortfarande mycket att fundera över när det gäller elevinflytande inte bara pedagogiskt utan också vetenskapligt och organisatoriskt. Ibland behöver vi bryta traditionen och hitta nya ingångar och lösningar. Jag kan utifrån egna erfarenheter och reflektion se att skolan är fast i en gammal struktur och modell i en ny tid där elevinflytandet måste bli mer synligt och verkligt.

Traditionen tillsammans med den dolda läroplanen styr skolan (Gustafsson mfl 1981) mer än vad vi kanske själva ser och vill erkänna. När begrepp i styr- och måldokument är svåra att förtydliga och konkretisera förfaller det lätt att falla tillbaka på tradition och uppfattningar som att ”de kan inte vara med och bestämma om allt och hur ska det gå, och jag gör som jag alltid har gjort”.

Kan den obligatoriska skolan lämna den dolda läroplanen och skapa något nytt? Aktuell forskning och beprövad erfarenhet borde vara det som ligger till grund när beslut tas för skolan både pedagogiskt och organisatoriskt och inte den för tillfället gällande politiska inställningen.

6.4 Trygghet och kompetens

Deliberativ pedagogik ger eleverna inflytande och lärarens roll blir både viktig och svår. Att som lärare bli ifrågasatt kan nog för många verka ohållbar. Är man otrygg blir det svårt att känna trygghet i att leda deliberativa samtal och ha ett deliberativt förhållningssätt. Men samtidigt bör också läraren och även rektor själv hela tiden ha ett kritiskt förhållningssätt till sina val av metoder och argument. Är man säker i sin roll och i sitt yrke vet man var man står. Kan denna otrygghet som rektorerna vittnar om i denna studie bero på att lärare saknar en samsyn kring pedagogiska frågor och förhållningssätt? Hur väl medvetna är lärarna om uppdragets syfte och mål? Läraren kan ibland stå ganska ensam i sitt klassrum och på föräldramöten. Det krävs en del för att lyckas att hålla sig till sin linje/idé. ”Man får vara ganska taggad för att klara det” som en rektor uttryckte sig. Om inte skolan formulerat en gemensam samsyn kring lärande, en tydlighet, skapas lätt en känsla av otrygghet hos läraren och modet att våga släppa sviker.

Det handlar också om den personliga tryggheten. Är man trygg i sig själv och vet vad man vill och vart man ska som professionell lärare har man stora möjligheter att också nå dit man vill. En vacklande lärare som inte är trygg i sig själv kan få besvärligt med att leva upp till målen för elevernas reella inflytande i skolan idag.

När är man säker i sin profession och person? Det behövs naturligtvis tid och erfarenheter innan man känner sig trygg som lärare och i vissa fall också som människa. Men att tryggheten och kunskaperna är avgörande för hur bra lärare lyckas i sin profession är för rektorerna i studien tydligt. Oscarsson (2005) poängterar hur viktigt klassrumsklimatet är för demokrati och lärande. Det krävs naturligtvis återigen tid och kompetens för lärarna att kunna skapa det.

6.5 Motivation

Rektorerna är förhållandevis överens om att motivation hänger tätt samman med inflytande. Har eleverna inflytande ökar oftast motivationen menar de. Samtidigt menar man också att elevinflytande är ett sätt att öka motivationen hos de flesta elever. Detta stämmer också väl överens med vad jag kan se i litteraturen (Selberg, 2001) och i de olika rapporter (Skolverket, 1998 och 1999) och utredningar (Oscarsson, 2003) som gjorts om elevers inflytande. Vissa elever behöver inte känna motivation i lika stor utsträckning som andra. De accepterar vad läraren säger och har bestämt medan andra måste känna motivation, en mening och se i vilket sammanhang undervisningen kommer in, en helhet. Om man ser skolplikten mer som en rättighet än ett tvång blir det naturligtvis lättare att känna motivation. Om du istället upplever skolan som ett tvång, vilket det ju också är, blir det svårare att känna motivation. Här har den sociala bakgrunden också betydelse. Enligt Berg (2003) intar eleverna olika roller, antingen som medverkare, deltagare eller endast åskådare. Som åskådare eller deltagare känner man nog inte någon större motivation. Kommer man från ett studiemotiverat hem ökar dina chanser att känna motivation. Likaså om läraren lyckas fånga upp stämningar och intressen hos elevgruppen som man sedan utgår ifrån ökar troligtvis motivationen hos eleverna. Motivation är en stor faktor men det är å andra sidan inte helt lätt att motivera elever idag. Kanske är ökat elevinflytande ett sätt?

Samtidigt ser jag svårigheterna i att få det att fungera i praktiken med nedskärningar som resulterar i större barngrupper, föräldraskap som brister i hemmen och rektorer som inte räcker till att vara de pedagogiska ledare som krävs. Men om viljan finns så kanske vi lyckas till slut.

Förslag på fortsatt forskning skulle kunna vara att göra observationer i skolan för att få en så tydlig och aktuell bild som möjligt av hur och om elevinflytande faktiska fungerar i skolan idag och då med fokus på rektorers sätt att hantera begreppet.

7 Didaktiska slutsatser och reflektioner

Det framtonar en dubbelhet i skolan beträffande elevinflytande. Å ena sidan finns önskan om att utgå ifrån elevernas idéer, intressen och behov, att fånga upp stämningar i elevgrupper som sedan får ligga till grund för planering och genomförande av undervisningen. Att bjuda in till samtal och dialog verkar också vara nödvändigt och önskvärt från rektorernas sida. Även i litteraturen finns mycket som pekar mot detta förhållningssätt (Selberg, 2001, Englund 2004, Aspán, 2005). Å andra sidan vittnar rapporter (Skolverket, 1999 och Oscarsson, 2003) och forskning (Forsberg 2000) och den dolda läroplanen (Gustavsson mfl, 1981) och till viss del också rektorerna om en annan sida. En sida där lärare inte klarar att eller vill släppa in

eleverna och dela makten mellan sig och eleverna. Där tradition och lärares egna stoffprioriteringar går före elevernas intressen och behov och ibland till och med läroplanens. Kunskapsmål i styrdokument och ramarna måste vara tydliga är både rektorer, utredare och forskare ganska eniga om. Vad blir det kvar att ha inflytande över för eleverna (Berg 2003)? Och vad döljer sig egentligen bakom uttryck som ”en duktig pedagog lurar barnen dit han vill”. Är det DDL som lyser igenom? Samma rektor är dock helt övertygad om att lärare och elever tillsammans ska processa sig igenom olika frågeställningar och fatta gemensamma beslut, ett deliberativt förhållningssätt.

Reellt elevinflytande handlar mycket om ett deliberativt förhållningssätt för i princip allt som händer i skolan. En rektor uttrycker också önskan om att eleverna får möjlighet att vara med i allting, planering och utvärdering. Rent praktiskt blir det orimligt om man i precis allt hela tiden måste komma överens och behöva sitta ner och samtala om allt som ska ske. En strukturerad och pedagogisk ledare blir naturligtvis nödvändig. Ledarskapet är alltså en viktig ingrediens för elevernas reella inflytande. En rektor tog upp att tiden för lärarnas egen planering på skolan var förhållandevis liten. Den grundläggande tanken med det är att läraren ska planera tillsammans med eleverna, ”man måste vara med dem hela tiden”. Här finns en intressant aspekt. Vad gör vi med vår tid? Läraren bör planera för *hur* eleverna ska kunna vara med i planeringen, i val av metoder, reflektion och utvärdering. Resten borde göras tillsammans med eleverna. Rektor behöver skapa förutsättningar för hur lärare kan se fördelarna med det sättet att se på elevers inflytande och sitt eget arbete.

Tryggheten hos pedagogen både beträffande kompetens och person är viktig och betydelsefull. Rektorerna fokuserar ofta på själva individen. Vi behöver också tänka den kollektiva tryggheten. Här krävs fördjupade didaktiska diskussioner där ledarskapet i sig är deliberativt men också en ledare som visar riktlinjen. Lösningen kan för rektor vara att försöka skapa en kollektiv säkerhet och trygghet för pedagogerna med utgångspunkt i de nationella och loka målen. För att nå det krävs ett samlat grepp om pedagogiskt och professionellt förda strukturerade samtal som dokumenteras, analyseras och utvärderas. Som man sen kan bygga vidare på. Kompetensen om såväl lärande, demokrati och samtalsmetodik bör öka i skolan. Då får skolans personal möjlighet att formulera en samsyn om människors lika värde och värdegrund. ”Många människor både vuxna och barn har en ganska utvecklad syn på demokrati” (citat från en av rektorerna).

De didaktiska frågeställningarna, *vad*, *hur* och *varför* kring framförallt elevinflytande kan ställas under deliberativa former. Liknande som för eleverna bör gälla även för pedagogerna alltså utgå från kriterier för deliberativa samtal; *alla argument ges utrymme, tolerans och respekt, belysa olika problem utifrån skilda synvinklar* ibland utan styrning av ledare, i detta fall rektor och *komma överens* Englund (2004).

Ett deliberativt förhållningssätt innebär också en tro på människan som god och kompetent, att kunna lyssna mer än prata, att respektera andra. Skolan blir då som Aspán (2005) menar, aktiv lyssnare och kommer då att organiseras efter elevernas lärande och inte efter lärarnas tjänster. På detta sätt kan förhoppningsvis elevernas inflytande bli reellt. Om rektorer och lärare har ett deliberativt förhållningssätt och tror på det som ett sätt att dela makten med eleverna är skolan en god bit på väg att nå målet för elevers reella inflytande.

8 Litteraturlista

Aspán, Margareta. (2005). *Att komma till sin rätt: Barns och vuxnas perspektiv på ett skolprojekt för ökat elevinflytande*. Utvecklingspsykologiska seminariet Skriftserie nr 72.

Beckman, Ludvig. (2003) Demokrati och kompetenskrav. i Jonsson, Britta & Klas Roth. (red.) *Demokrati och lärande: Om valfrihet, gemenskap och övervägande i skola och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.

Berg, Gunnar. (2003). *Att förstå skolan: En teori om skolan som institution och skolor som organisationer*. Lund: Studentlitteratur.

Danell, Mats. (2006). *På tal om elevinflytande: Hur skolans praktik formas i pedagogers samtal*. Doktorsavhandling. Luleå tekniska universitet.

Danell, Mats, Klerfelt, Anna, Runevad, Karin & Trodden, Katarina. (1999). *Inflytandets villkor – en rapport om 41 skolors arbete med elevinflytande*. Stockholm: Skolverket

Englund, Tomas. (2004). Deliberativa samtal i ljuset av deliberativ demokrati. i Premfors, Rune & Roth, Klas. (red.) *Deliberativ demokrati* Lund: Studentlitteratur.

Forsberg, Eva. (2000). *Elevinflytandets många ansikten*. Doktorsavhandling. Uppsala universitet. Stockholm. Elanders Gotab

Gilje, Nils & Grimen, Harald. (1992). *Samhällsvetenskapens förutsättningar*. Daidalos AB

Gustavsson, Bertil, Stigebrandt, Eva & Ljungvall, Roger (1981). *Den dolda läroplanen - en bok om hur samhällets ordning överförs till barnen genom skolans dagliga verksamhet*. Stockholm: Liber Utbildningsförlaget.

Kvale, Steinar. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Nilsson, Lars. (1997). *Elevinflytande, Bättre skoldemokrati –lärarybok*. Ekelund förlag AB

Oscarsson, Vilgot. (2003). *Elevers demokratiska kompetens Rapport från den nationella utvärderingen av grundskolan 2003 (NU03) – samhällsorienterande ämnen (2005:04)*

Selberg Gunvor. (2001). *Främja elevers lärande genom elevinflytande*. Lund: Studentlitteratur.

Skolverket. (1998). *Skolverkets arbete med elevinflytande och arbetssätt och arbetsformer i skolan*. Liber distribution

Utbildningsdepartementet (1997). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94*. Stockholm; Utbildningsdepartementet.

Tham, Amelie. (1999) *Jag vill ha inflytande över allt, ...* Stockholm: Skolverket

Vetenskapsrådet. (2005). *Vad är god forskningssed, synpunkter, riktlinjer och exempel*. Vetenskapsrådets rapportserie 1. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Bilaga 1

Intervju/samtal med rektor om elevinflytande

Planering :

En kort presentation av mig själv och syftet med uppsatsen

Informera om bandspelare

Genomföra intervjun

Sammanfatta intervjun/samtalet

Ge tillfälle att ställa frågor till mig

Tacka för att personen ställer upp

Allmänna frågor om och till personen

1 Hur länge har du arbetat som rektor?

2 Vad har du för utbildning?

3 Har du någon annan yrkeserfarenhet?

Direkta frågor om elevinflytande

1 Vad menar du med elevinflytande?

2 Hur ser du på ditt uppdrag att verka för demokratiska arbetsformer ur ett elevperspektiv?

3 Vilka möjligheter har du som ledare/rektor för att verka för ett reellt elevinflytande?

4 Hur/På vilka sätt kan du som rektor/ledare verka för att eleverna ska få ett reellt inflytande över undervisningens utformning?

5 Varför ska eleven ha inflytande på utbildningens utformning? Tycker/tror du?

6 Vad kan eleven ha inflytande över?

7 Hur kan man se att eleverna har inflytande?

8 Finns elevinflytande med i skolans arbetsplan? På vilket sätt?

9 Finns det något forum där ni aktivt kan ta upp elevinflytande med personalen?

10 Hur går de samtal/diskussionerna till? Vem initierar ämnet? Hur pratar man i arbetslag och på konferenser?

11 Hur ser du på elevinflytande i relation till det förhållandet att vi har skoltvång?

12 Ser du några hinder för ett reellt elevinflytande? Vilka är de största hindren?

13 Har du någon idé om hur du kan/skulle vilja "lösa upp" dessa hinder?

14 Vilka egenskaper behöver en lärare ha för att kunna arbeta så att eleverna får ett reellt inflytande över utbildningens utformning?

15 Vilken slags kompetens behöver läraren ha för att kunna arbeta med elevinflytande i det dagliga arbetet med eleverna?

16 Hur arbetar en bra lärare med elevinflytande i den dagliga verksamheten (Om inte, hur skulle du vilja att du/ni arbetade?)

16 Vad fungerar bra hos er?